

Невмирущість державності Карпатської України

Микола Вегеш, Маріан Токар: *Карпатська Україна на шляху державотворення.*
Ужгород, вид-во Карпати, 2009, 21 x 30, с. 446

З нагоди 70-их роковин державної незалежності Карпатської України в Ужгороді вийшла солідна монографія, авторами котрої є чільні науковці Ужгородського національного університету – д-р історичних наук Микола Вегеш, ректор цього університету, і кандидат історичних наук Маріан Токар, доцент політології факультету суспільних наук цього ж університету. Обидва є авторами багатьох праць, присвячених найчастіше історії Закарпаття. У їхній спільній монографії комплексно досліджено суспільно-політичні проблеми його нової історії, зокрема проблеми розвитку Карпатської України в процесі державотворення. Автори критично аналізують шляхи й мотиви її державного будівництва за участі в політичному житті місцевого населення на протязі 1918-1939 років.

В *Передмові* (5-7) автори підкреслюють, що «Утворення Карпато-Української держави – результат багаторічної діяльності українських патріотичних сил у всіх сферах суспільно-політичного життя». Першим важливим етапом цього складного процесу була Підкарпатська Русь як складова частина Чехословаччини, що утворилась після Першої світової війни. Незважаючи на ряд історично несприятливих причин – слаба консолідація місцевого населення, його різні мовні, національні й державні орієнтації, а найголовніша – фактичне керівництво краю централістичною Прагою – вдалось, однак, виховати національно свідому молодь, яка студіювала в університетах Праги, Брна й Братислави. Саме вона утворила основну базу незламних борців за власну державність напередодні і під час Другої світової війни. Найкраще це стверджує організація Карпатської Січі – воєнізованої організації на Закарпатті в 1938-1939 рр., яка виступила на оборону рідного краю проти мадярської окупації навесні 1939 року.

Автори монографії у її восьми частинах ерудовано й всебічно висвітлюють, але й обгрунтовують складний процес боротьби за обіцяну Прагою автономію Закарпаття в міжвоєнному періоді й зусилля його кращих синів, очолюване монсеньйором Августиним Волошиним (1874-1946), в організації власного державного будівництва й завершальний акт його, що здійснився у проголошенні незалежності Карпатської України 15-го березня 1939 року. Безсумнівні й вельми заслужені активи монографії лапідарно подаються у зазначених восьми частинах:

1. Джерельна база історії Карпатської України (8-95)
2. Першооснови та перспективи державотворення (96-125)
3. Українські політичні партії на шляху до державності Карпатської України (126-171)
4. Русофільська політична опозиція та її ставлення до Карпато-Української державності (172-237)
5. Роль національних меншин в політико-партійних процесах (238-265)
6. Виборчі процеси як показник рівня політичної культури (266-281)
7. Міжнародний чинник утворення Карпатської України (282-335)
8. Незалежність Карпатської України (336-404)

Між окремими частинами редакція включила належні ілюстрації, що сприяють глибшому розумінню проблематики. Між стор. 270-271 подано *Портрети активних будівничих* Карпатської України, серед яких автор цієї рецензії побачив чимало особистих друзів і знайомих (Ол. Блістів, В. Гренджа-Донський, проф. Я. Голота, лікар М. Долинай, поет Зореслав (С. Сабол), Д. Климпуш, С. Клочурак, Ф. Ревай, І. Рогач, Ст. Росоха, В. Шандор, Юрій Авг. Шерегій). – Заслугує уваги мапа Карпатської України на с. 283.

В *Післямові* (405-409) автори монографії пояснюють історично залежні причини короткого тривання державної незалежності Карпатської України, розглядаючи її в шир-

шому європейському контексті. Свідченням цього є тогочасна активізація міжнародних мас-медіа, які більш-менш історично вірно інформували про події на Закарпатті, а трохи згодом і на Карпатській Україні. За виклад у соборницькому дусі автори заслуговують окрему подяку.

Відзначивши сумлінність і просто якийсь любовно-інтимний виклад авторів, їх глибоке й всебічне дослідження, посилене ширшим слов'янським контекстом, треба, однак, до рецензованої монографії дещо додати, сказати про видимі промахи, спричинені не так, здається, авторами, як редактором публікації. Оскільки нині Україна має напрям на євроінтеграцію, то й видання повинні бути на європейському рівні. Здається, що праця М. Веґеша й М. Токара адресована не тільки домашнім читачам, але й закордонним, особливо історикам. Коли так, то в ній зримо відсутні іншомовні *резюме* (найкраще англійською, німецькою і французькою мовами), і то не кількарядкові, але цілосторінкові, щоб докладніше інформувати про зміст книжки та її важливість для українсько-закордонних зв'язків. Це саме стосується й титулу книжки, який мав би бути двомовний (найкраще українсько-англійський).

В деяких місцях (406-408 та ін.) автори зайво драматизують відносини між урядом Карпатської України й ОУН. В засадничих справах, в питання державності країни вони роздорів не мали й діяли спільно. Карпатська Січ, керована ОУН, у збройній сутичці з мадярськими окупантами, хоч і потерпіла поразку, морально перемогла, чим зберегла честь Карпатської України. Про це, на жаль, у монографії не говориться. Збройна боротьба Карпатської України з гортіївськими інтервентами в історії Другої світової війни вважається першим збройним виступом проти фашизму. Про це також у згаданій монографії чітко не сказано.

До використаної *Періодики* (411) варто додати ще місячник «Самостійна Україна» (ред. П. Дорожинський, Київ), «Дуклю» (Пряшів), «Літературну Україну» (Київ), «Slovanský přehled» (Прага), «Die Welt der Slaven» (Мюнхен). В цих виданнях було чимало матеріалів про Закарпаття, зокрема спогадів живих свідків, але й учасників подій у Карпатській Україні. В монографії болюче відчувається, що в ній нема згадки про відомого чеського письменника-українофіла Івана Ольбрахта (1882-1952), автора публіцистичної праці «Země beze jména» (1932) і роману «Nikola Šuhaj» (1933, український переклад «Микола Шугай», 1935). Не згадується також Матеї Кудей (1881-1955), автор історичного роману «Hogalská republika» (1935, український переклад «Гуцульська республіка», 1935). Про ці видання мали б бути дані в ужгородській монографії, бо ж не всі чехи були чехізаторами й русофілами. (Це мали б теж знати деякі словаки).

У багатій і старанно впорядкованій *Бібліографії* (410-444) цієї монографії відсутнє ім'я М. Неврлого, живого свідка подій в тогочасній Карпатській Україні й автора низки праць про Закарпаття. Головні з них слід би доповнити до згаданої бібліографії: Mikuláš Nevrlý, Po stopách Nikolu Šuhaja. – História. Revue o dejínách spoločnosti. Roč. 5, č. 5, Bratislava 2005; M. Nevrlý, Hrdina Karpatskej Siče Oleksander Blystiv. – Zb. Karpatská Ukrajina 1938-39. Prešov 2009, s.297-301.

Безпосередньо до теми монографії відносяться теж україномовні праці цього ж автора: 1) Тема соборної України в закарпатському фольклорі. – Дукля, 1, Пряшів, 1992. 2) Герой Карпатської Січі Олександр Блистів. – Дукля, 1, Пряшів, 2009, с. 59-61. 3) Про друга юності Василя Кузьмика (До 55 річниці розстрілу). – Самостійна Україна, 3, Київ, 1997. 4) Про В. Гренджу-Донського. – Минуле й сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. Київ-Смолоскип, 2009, с. 662-687. 5) Згадуючи Ів. Панькевича. – там же, с. 688-691. 6) Михайло Мухин і літературна молодь Закарпаття. – Сучасність, № 6, Київ, 1999. 7) Нове про «Миколу Шугая» Ів. Ольбрахта. – Закарпатська правда, №34, Ужгород, 2003. 8) Закарпаття (спогади у праці «Дещо про себе»). – Минуле і сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. Київ-Смолоскип, 2009, с. 831-855.

Пропоновані доповнення значно збагатять друге, повніше видання рецензованої монографії, сповнять всі критерії для високого рівня європейських стандартів.

Микола НЕВРЛИЙ

шому європейському контексті. Свідченням цього є тогочасна активізація міжнародних мас-медіа, які більш-менш історично вірно інформували про події на Закарпатті, а трохи згодом і на Карпатській Україні. За виклад у соборницькому дусі автори заслуговують окрему подяку.

Відзначивши сумлінність і просто якийсь любовно-інтимний виклад авторів, їх глибоке й всебічне дослідження, посилене ширшим слов'янським контекстом, треба, однак, до рецензованої монографії дещо додати, сказати про видимі промахи, спричинені не так, здається, авторами, як редактором публікації. Оскільки нині Україна має напрям на євроінтеграцію, то й видання повинні бути на європейському рівні. Здається, що праця М. Веґеша й М. Токара адресована не тільки домашнім читачам, але й закордонним, особливо історикам. Коли так, то в ній зримо відсутні іншомовні *резюме* (найкраще англійською, німецькою і французькою мовами), і то не кількарядкові, але цілосторінкові, щоб докладніше інформувати про зміст книжки та її важливість для українсько-закордонних зв'язків. Це саме стосується й титулу книжки, який мав би бути двомовний (найкраще українсько-англійський).

В деяких місцях (406-408 та ін.) автори зайво драматизують відносини між урядом Карпатської України й ОУН. В засадничих справах, в питання державності країни вони роздорів не мали й діяли спільно. Карпатська Січ, керована ОУН, у збройній сутичці з мадярськими окупантами, хоч і потерпіла поразку, морально перемогла, чим зберегла честь Карпатської України. Про це, на жаль, у монографії не говориться. Збройна боротьба Карпатської України з гортіївськими інтервентами в історії Другої світової війни вважається першим збройним виступом проти фашизму. Про це також у згаданій монографії чітко не сказано.

До використаної *Періодики* (411) варто додати ще місячник «Самостійна Україна» (ред. П. Дорожинський, Київ), «Дуклю» (Пряшів), «Літературну Україну» (Київ), «Slovanský přehled» (Прага), «Die Welt der Slaven» (Мюнхен). В цих виданнях було чимало матеріалів про Закарпаття, зокрема спогадів живих свідків, але й учасників подій у Карпатській Україні. В монографії болюче відчувається, що в ній нема згадки про відомого чеського письменника-українофіла Івана Ольбрахта (1882-1952), автора публіцистичної праці «Země beze jména» (1932) і роману «Nikola Šuhaj» (1933, український переклад «Микола Шугай», 1935). Не згадується також Матеї Кудей (1881-1955), автор історичного роману «Hogalská republika» (1935, український переклад «Гуцульська республіка», 1935). Про ці видання мали б бути дані в ужгородській монографії, бо ж не всі чехи були чехізаторами й русофілами. (Це мали б теж знати деякі словаки).

У багатій і старанно впорядкованій *Бібліографії* (410-444) цієї монографії відсутнє ім'я М. Неврлого, живого свідка подій в тогочасній Карпатській Україні й автора низки праць про Закарпаття. Головні з них слід би доповнити до згаданої бібліографії: Mikuláš Nevrlý, Po stopách Nikolu Šuhaja. – História. Revue o dejínách spoločnosti. Roč. 5, č. 5, Bratislava 2005; M. Nevrlý, Hrdina Karpatskej Siče Oleksander Blystiv. – Zb. Karpatská Ukrajina 1938-39. Prešov 2009, s.297-301.

Безпосередньо до теми монографії відносяться теж україномовні праці цього ж автора: 1) Тема соборної України в закарпатському фольклорі. – Дукля, 1, Пряшів, 1992. 2) Герой Карпатської Січі Олександр Блистів. – Дукля, 1, Пряшів, 2009, с. 59-61. 3) Про друга юності Василя Кузьмика (До 55 річниці розстрілу). – Самостійна Україна, 3, Київ, 1997. 4) Про В. Гренджу-Донського. – Минуле й сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. Київ-Смолоскип, 2009, с. 662-687. 5) Згадуючи Ів. Панькевича. – там же, с. 688-691. 6) Михайло Мухин і літературна молодь Закарпаття. – Сучасність, № 6, Київ, 1999. 7) Нове про «Миколу Шугая» Ів. Ольбрахта. – Закарпатська правда, №34, Ужгород, 2003. 8) Закарпаття (спогади у праці «Дещо про себе»). – Минуле і сучасне. Збірник слов'янознавчих праць. Київ-Смолоскип, 2009, с. 831-855.

Пропоновані доповнення значно збагатять друге, повніше видання рецензованої монографії, сповнять всі критерії для високого рівня європейських стандартів.

Микола НЕВРЛИЙ